

'NOSEGREGATION: Maatregelen op lokaal niveau tegen de schoolsegregatie van Roma

D2.5. Kaart van schoolsegregatie in België

Auteur: Ivan Ivanov

Europees Roma-informatiebureau

'NOSEGREGATION: Maatregelen op lokaal niveau tegen de schoolsegregatie van Roma gefinancierd door het Programma "Rechten, gelijkheid en burgerschap" van de Europese Unie (2014-2020). Projectnummer 848854.

De steun van de Europese Commissie voor de publicatie houdt geen goedkeuring in van de inhoud die alleen de mening van de auteurs weergeeft en de Commissie kan niet verantwoordelijk worden gehouden voor enig gebruik dat van de daarin opgenomen informatie kan worden gemaakt.

Onderwijs voor Roma in België. Desegregatie op school.

Na de opening van de grenzen na de val van het IJzeren Gordijn vertrokken de Roma uit Midden- en Oost-Europa om een beter leven te zoeken in de landen van het Westen. Deze Roma-migratie in de afgelopen 30 jaar vond plaats in een moeilijke politieke en economische context, gekenmerkt door spanningen en geweld dat vooral de armen en gemarginaliseerden trof. Tegelijkertijd leidde de ineenstorting van het communistische staatsapparaat tot een heropleving van het nationalisme en de lokale etnische groepen. De Roma werden nog meer gestigmatiseerd: aan de ene kant werden ze van veel problemen beschuldigd, met name kleine criminaliteit en het bedriegen van het sociale systeem, en aan de andere kant versterkten de economische ontberingen die de hele bevolking in deze landen doormaakte de gewelddadige concurrentie voor hulpbronnen (vooral in de regio's die onder ernstige deïndustrialisatie leden). De teleurstelling onder niet-zigeuners en de brutaliteit van de economische hervormingen werden weerspiegeld in agressieve vormen van vreemdelingenhaat en radicaal-rechtse bewegingen, waardoor agressieve anti-Roma-sentimenten ontstonden. Onder druk van gebrek aan middelen, maar ook van gewelddaden, pogroms, zelfs etnische zuivering van hele dorpen en drastisch beperkte toegang tot verschillende gebieden als gevolg van discriminerende overheidsprocedures, emigreerden Roma massaal naar westerse landen (vooral naar Duitsland, Oostenrijk, Nederland, België, Italië en Frankrijk). België was en is nog steeds een bestemming voor Roma, voornamelijk afkomstig uit Roemenië, Bulgarije en Macedonië, Slowakije en Kosovo. De Roma behoorden ook tot degenen die het meest in de media werden behandeld, door de westerse retoriek afgeschilderd als een 'menigte van oosterse zigeuners'. Angst voor een zigeunerinvasie leidde tot het opleggen van voorzorgsmaatregelen en beperkingen door West-Europese autoriteiten (gedwongen repatriëring met chartervliegtuigen, gerechtelijke procedures, enz.). Hoewel de meesten een manier vonden om in België te blijven, een reguliere baan vonden of op de zwarte markt werkten en hun kinderen naar school stuurden.

De meeste Roma komen naar hun naaste familie, verwanten, vrienden of buren in de hoop hen te steunen om hun leven op de nieuwe plek te beginnen. Op deze manier creëren de Roma groepen, wat niet noodzakelijk betekent dat ze gesegregeerde gemeenschappen vormen. In België wonen Roma voornamelijk in buurten die door andere migranten bewoond worden, voornamelijk door Sub-Sahara Afrikanen, Marokkanen, Turken of andere niet-Roma migranten uit Midden- en Oost-Europa. In deze zin bezoeken Romakinderen gesegregeerde immigrantenscholen, waar niet alleen Roma gesegregeerd zijn. Dit wordt bepaald door de buurt waar ze wonen, aangezien er geen gesegregeerde Roma-buurt is, dus er zijn niet alleen gesegregeerde Roma-scholen.

België - woonwagenbewoners: Naar schatting wonen 2300 woonwagenbewoners (reizende Roma) op plaatsen in Vlaanderen, Wallonië en Brussel, die voor woonwagens of campings bestemd zijn. Afhankelijk van het type caravanlocatie kan hun mobiliteit van permanent of langdurig verblijf tot seizoens- of kortdurend verblijf variëren. De meeste woonwagenbewoners wonen legaal in officiële openbare of privégebieden, en lokale organisaties of coördinatieteams ter plaatse controleren hun verblijf.

België - Roma: Er zijn twee groepen Roma - langdurig verblijvende en recent aangekomen Roma uit Oost-Europa, die een bevolking van ongeveer 30.000 in heel België vertegenwoordigen. Langdurig verblijvende Roma zijn degenen die in de jaren negentig naar België migreerden, voornamelijk uit de landen van het voormalige Joegoslavië, als burgers van niet-EU-landen. Bij hun aankomst zijn velen van hen ingezetenen van België geworden en, volgens onderzoeken, zijn ze over het algemeen meer geïntegreerd in de Belgische samenleving dan recentere migranten, die voornamelijk uit Bulgarije, Roemenië en Slowakije komen. Deze recent aangekomen Roma vertegenwoordigen de grootste Roma-bevolking in België. Ze leven verspreid over de steden in plaats van geconcentreerd in bepaalde gebieden.

Het onderwijs in België wordt gereguleerd en grotendeels gefinancierd door één van de drie gemeenschappen: Vlaamse, Franse en Duitstalige. Elke gemeenschap heeft zijn eigen schoolsysteem en er zijn kleine verschillen tussen hen. De federale overheid speelt een zeer marginale rol: ze bepaalt rechtstreeks de leeftijd van de leerplicht en indirect de financiering van de gemeenschappen.

Scholen zijn in drie groepen in te delen:

1. Scholen die eigendom van de gemeenschappen zijn
2. Gesubsidieerde openbare scholen georganiseerd door de provincies en gemeenten
3. Gesubsidieerde gratis scholen, voornamelijk georganiseerd door een organisatie die gelieerd is aan de Katholieke kerk

Deze laatste groep is de grootste, zowel qua aantal scholen als qua aantal leerlingen. Onderwijs is in België verplicht tussen 6 en 18 jaar of tot de voltooiing van het secundair onderwijs.

De verschillende stadia van het onderwijs zijn in alle gemeenschappen hetzelfde:

- Basisonderwijs
  - Voorschoolse educatie - 6 jaren
  - Basisschool - 6-12 jaren
- Secundair onderwijs - 12-18 jaren

Uit rapporten blijkt dat het Belgische schoolsysteem sterk gesegregeerd is. Op scholen waar de leerlingen overwegend een allochtone achtergrond hebben, worden slechtere onderwijsnormen waargenomen. EU-onderzoekers verzamelen nieuwe gegevens en informatie over schoolsamenstelling en onderwijscohesie om ervoor te zorgen dat segregatie niet tot verschillen in de onderwijsnormen leidt.

Het potentiële negatieve effect van het opgroeien in een gesegregeerde sloppenwijk is het onderwerp van veel literaire werken. Dit effect wordt het "buurteffect" genoemd. In die zin lijken verschillende buurten bepaalde resultaten, zoals verwachte onderwijsresultaten, te beïnvloeden. Opgroeien in zeer arme buurten vermindert de intelligentiecoëfficiënt in de kindertijd en verhoogt de gedragsproblemen en het schooluitval.

Het buurteffect, namelijk de gesegregeerde omgeving van immigranten, kan de prestaties van kinderen en adolescenten beïnvloeden via verschillende dimensies: economische hulpbronnen, ouderlijke kenmerken, ouderlijk gedrag, schoolomgeving, leeftijdsgenoten of economische kansen (zie heuristisch model in Brooks-Gunn et al., 1993). Jencks en Mayer (1990) wijzen in hun literatuuronderzoek op drie regelingen om de voordelen van opgroeien in een welvarende buurt uit te leggen. Allereerst is het gedrag vanuit het oogpunt van epidemische processen besmettelijk, zodat het kind zich beter zou gedragen als het tussen goed opgevoede kinderen opgroeit. Hoewel veel ouders proberen hun kinderen beter onderwijs te geven, hebben ze te maken met veel weerstand en instabiliteit, die een obstakel in hun dagelijks leven vormen.

Dit resultaat is echter niet onverenigbaar met het buurteffect en de ontwikkelde regelingen (Nagels, Rea, 2007). Bovendien benadrukken Bacqué en Fol (2007) het feit dat in het onderzoek van het buurteffect de lokale inbedding wordt gezien als gekoppeld aan een intrinsieke logica die inherent is aan de lagere sociale klassen. Ze benadrukken het feit dat immobiliteit en lokale inbedding te vaak als negatief worden beschouwd, terwijl mobiliteit altijd als positief wordt beoordeeld.

Franstalig onderwijssysteem

Sinds 1989 zijn er drie afzonderlijke onderwijssystemen in België, die de indeling van het land in drie taalgemeenschappen weerspiegelen. De Nederlandstalige en Franstalige gemeenschap bieden onderwijs aan de meerderheid van de leerlingen (respectievelijk ongeveer 55% en 44%), terwijl minder dan 1% van de leerlingen naar scholen in de Duitstalige gemeenschap gaat. De twee belangrijkste onderwijssystemen worden

onafhankelijk beheerd, maar hebben nog steeds belangrijke overeenkomsten op het gebied van financieringsregels en -structuren. In dit rapport zullen we ons enkel concentreren op de scholen van de Franstalige gemeenschap (hierna de Federatie Wallonië-Brussel genoemd) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in dit document ten onrechte Brussel genoemd). Het Franstalige schoolsysteem is gebaseerd op een grote schoolkeuzevrijheid en is tegelijkertijd als een slecht gereguleerde quasi-markt georganiseerd. De Belgische grondwet garandeert gratis onderwijs. De grondwet zorgt er met name voor dat ouders vrij zijn om de school te kiezen waar hun kind naar toe gaat, dat de school gratis is en dat de onderwijsinstanties worden gesubsidieerd. In dit verband is het belangrijk op te merken dat scholen per hoofd van de bevolking worden gefinancierd. Bijgevolg zijn de scholen in competitie en voeren ze specifieke strategieën uit om (min of meer specifieke) leerlingen aan te trekken waarvan de overheidssubsidies afhankelijk zijn. Uit onderzoeken blijkt dat het onderwijsbeleid van de quasi-markt in België uiteindelijk leidt tot de segregatie van de leerlingen in verschillende scholen op basis van bepaalde demografische kenmerken en/of prestaties, waardoor zowel "getto's" als "sanctuariumscholen" ontstaan.

In dit systeem zijn gezinnen en scholen de twee belangrijkste actoren in de reproductie van de onderwijssegregatie en hiërarchie (Delvaux, Joseph, 2006; Devleeshouwer, Rea, 2011). Deze reproductie vindt plaats door de handelingen van gezinnen en scholen op lokaal niveau. In systemen die gebaseerd zijn op de vrijheid om een school te kiezen, is de ruimtelijke configuratie van schoolongelijkheden grotendeels te wijten aan het quasi-marktpositioneringsbeleid van de scholen en de schoolkeuzestrategieën van de gezinnen (de Souza en Leal, 2006). In quasi-marktsystemen hebben scholen de neiging om acties te ontwikkelen om leerlingen aan te trekken om hun subsidies te behouden; terwijl gezinnen selectiestrategieën ontwikkelen om de school te vinden die volgens hen de beste is.

Vlaamstalig onderwijssysteem

Gezien de traditie van de onderwijsvrijheid in Vlaanderen (België), kan de overheid geen vermenging van de schoolpopulatie opleggen zonder geconfronteerd te worden met

wettelijke beperkingen en tegenmaatregelen. Daarom wordt sociaal-etnische desegregatie benaderd met relatief "zachte" maatregelen en wordt als een langdurig proces gedefinieerd. Ten tweede benadrukken ze dat Vlaamse politici hoge verwachtingen hebben met betrekking tot het beleid gericht op het tegengaan van sociaal-etnische segregatie in het basisonderwijs. De belangrijkste aannames worden echter onvoldoende ondersteund door onderzoeksresultaten en de onderzoeken van de effecten van het desegregatiebeleid zijn schaars. Dit betekent dat zowel de legitimiteit als de effectiviteit van het huidige desegregatiebeleid twijfelachtig blijven. Ten derde stellen de autoriteiten (?) dat, gezien de onzekere voordelen van een vermenging van de schoolpopulaties op het niveau van de leerlingen en de concentratie van migranten in stedelijke scholen, het onderwijsbeleid zich meer zou moeten richten op het bieden van kwalitatief hoogstaand onderwijs in 'zwarte' scholen, in plaats van op het streven naar vorming van gemengde scholen.

Veel onderzoeken benadrukken dat het opleidingsniveau van allochtone kinderen doorgaans lager is. Uit OESO-gegevens blijkt dat deze ongelijkheid het meest uitgesproken is in Oostenrijk, Duitsland, Nederland en vooral in België. De gegevens tonen echter ook aan dat deze slechte resultaten in België niet alleen te wijten zijn aan de gebruikelijke socio-economische factoren die gepaard gaan met lage resultaten. Waar gaat het dan mis met het Belgische onderwijssysteem?

Segregatie is uiteraard een van de belangrijkste negatieve factoren, maar de belangrijkste vraag is om te begrijpen onder welke omstandigheden deze kan worden verzacht. Roma gaan gewoonlijk naar scholen waar de meerderheid van de leerlingen van allochtone afkomst is, terwijl andere scholen bijna volledig uit niet-immigrantenkinderen bestaan. Maar bij het vergelijken van scholen met een vergelijkbare leerlingensamenstelling zijn er toch significante verschillen te vinden. Kinderen op sommige scholen doen het veel beter dan kinderen op andere scholen.

Het effect van de samenstelling van de scholen is goed gedocumenteerd: de concentratie van Roma-leerlingen en leerlingen met een lagere sociaaleconomische status leidt vaak tot een collectieve prestatievermindering. Momenteel wordt onderzocht of dit effect in

sterk gesegregeerde Belgische scholen toeneemt of afneemt als gevolg van de houding, het beleid en de kenmerken van de individuele scholen en leerkrachten.

Sommige onderzoeken hebben al aangetoond dat de segregatie ook op klasniveau moet worden geanalyseerd, niet alleen binnen de school. Toekomstige internationale onderzoeken moeten rekening met het intern schoolbeleid houden, wat tot verdere segregatie binnen de scholen zelf kan leiden.

Een van de systemische effecten kan de manier zijn waarop beginnende leerkrachten in Franstalige Belgische openbare scholen hun eerste benoeming krijgen. Ze zijn meestal in een school in nood tewerkgesteld, die stevast een groot aantal leerlingen van Roma, immigranten en mensen, die sociaaleconomisch gemarginaliseerde achtergronden hebben. Uiteindelijk zijn er op deze scholen een groot aantal minder ervaren leraren en is de samenhang van het personeel laag, omdat nieuwe leraren de neiging hebben om snel na hun eerste aanstelling te verhuizen.

Hervorming van het onderwijssysteem

De resultaten van de uitgevoerde onderzoeken verschenen al twee keer op de voorpagina's van Belgische kranten. Ze benadrukten wat Jacobs een "dubbele belemmering" voor immigranten noemde: ze beginnen van een lagere sociaaleconomische situatie en komen dan terecht in een onderwijssysteem dat de leerprestaties vertraagt. De Belgische onderwijsautoriteiten willen de impact van segregatie op onderwijskansen verminderen, maar moeten uitzoeken wat het prestatieniveau in sommige scholen met gelijkaardige sociaaleconomische uitgangspunten verhoogt. De uitdaging is om de inzichten van de onderwijssociologie in strategieën om te zetten die kunnen worden gebruikt om de scholen te verbeteren. Gezien de complexiteit van het Belgische onderwijssysteem en de gevestigde praktijken die tot ongunstige omstandigheden voor Roma, reizigers en andere immigrantengemeenschappen leiden, moeten alle belanghebbenden - leerlingen, leraren, ouders, politici en beleidsmakers - eerst het gemeenschappelijke doel steunen - een goede school voor elk kind - en vervolgens werken samen om de obstakels te overwinnen. Gelijke kansen zijn essentieel voor de samenleving, maar het is een verspilling van het

talent van Roma-leerlingen die de kans op goed onderwijs missen. De bedoeling van de meeste Roma-gezinnen is om zich in België te vestigen en te leven. Het niet mobiliseren en gebruiken van dit talent verspilt enerzijds de kansen van deze kinderen op een betere levensrealisatie en anderzijds schaadt het de levensvatbaarheid van de Belgische samenleving en het economisch systeem.

Het Belgische onderwijssysteem in het middelpunt van internationale organisaties

In 2009 heeft de **Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie** de Belgische autoriteiten aanbevolen om ernaar te streven en hun inspanningen op te voeren om ervoor te zorgen dat alle kinderen van buitenlandse achtergrond gelijke kansen krijgen bij de toegang tot onderwijs. De ECRI adviseerde in het bijzonder om de maatregelen ter bevordering van de sociale vermenging op openbare scholen voort te zetten en om meer nadruk te leggen op de initiële opleiding en de lerarenopleiding op de werkplek met het oog op de bestrijding van het racisme en de rassendiscriminatie enerzijds, en anderzijds de manieren waarop de diversiteit de Belgische samenleving verrijkt. In haar conclusies van 2012 oordeelde ECRI dat deze aanbeveling niet was uitgevoerd. Uit de Diversiteitsbarometer Onderwijs voor 2018 blijkt dat er op dit gebied geen verbetering is opgetreden in zowel de Vlaamse als de Franstalige gemeenschap en dat er grote verschillen zijn in uitkomsten afhankelijk van de sociaaleconomische achtergrond van de leerlingen, samen met de selectievooroordelen op basis van de etnische of sociale achtergrond en gendervooroordelen. Deze barometer laat ons ook zien dat de meeste leraren zich hulpeloos of in de steek gelaten voelen als het gaat om het omgaan met de diversiteit in de klas. Gezien deze situatie is het van essentieel belang dat de diversiteit onder de leerlingen een belangrijk aandachtspunt is in zowel de basisopleiding als de bijscholing van leraren. Scholen moeten ook meer doen om pestproblemen aan te pakken, met name het pesten van leerlingen uit minderheidsgroepen, die de meest voorkomende slachtoffers zijn.

Voor veel mensen in België blijven de Roma een raadsel. De meesten van hen kwamen de afgelopen tien jaar uit Oost-Europa, nadat Bulgarije, Slowakije en Roemenië lid van de

Europese Unie werden. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, verwijst het begrip “Roma” niet naar een nationaliteit maar naar een etnische groep en de meerderheid van de Roma zijn geen nomaden meer, maar vestigen zich liever in een gemeenschap.

Een andere veel voorkomende misvatting is dat Roma-gezinnen het belang van het onderwijs niet inzien. Vlaamse deskundigen wijzen echter op de maatschappelijke barrières die de integratie van Roma in het schoolsysteem belemmeren. De belangrijkste barrière is de taal, maar ook vele andere obstakels die moeten worden overwonnen.

Uit een onderzoek van de Universiteit Gent blijkt dat 19% van de kinderen van Slowaakse afkomst in het basisonderwijssysteem in Gent op speciale scholen is ingeschreven, tegenover 7% van de Vlaamse kinderen.

In het secundair onderwijs is het verschil nog opvallender: 33% van de leerlingen van Slowaakse afkomst, tegenover 5% van de Vlaamse leerlingen. De meeste van deze leerlingen van Slowaakse afkomst zijn Roma. De resultaten laten duidelijk zien dat er een probleem is.

In Vlaanderen zijn er individuele opvangklassen voor nieuwkomers die geen Nederlands spreken, Okan genaamd. Dit programma zet zich in om jongeren te betrekken bij het reguliere onderwijs, waarbij de taalbarrière centraal staat.

Volgens het onderzoek hebben Roma lessen nodig die gericht zijn op basisvaardigheden en zulke lessen kunnen ook de kinderen van vluchtelingen of andere immigranten helpen.

Jongeren van Roma-afkomst worden ook met andere problemen geconfronteerd die verband houden met hun cultuur, zoals de gewoonte om op zeer jonge leeftijd te trouwen - vaak tussen de 15 en 18 jaar. Veel gezinnen willen tienermeisjes thuis houden om in het huishouden te helpen.

Er zijn grote verschillen tussen Roma-gemeenschappen, vaak gerelateerd aan religie, sommige lokale en regionale culturen, tradities en taal.

Agnes Van Kamp van het Departement Lerarenopleiding Basisonderwijs aan de Arteveldehogeschool vertelt over een pilootproject met Roma-kinderen. "Veel kinderen zijn nog nooit naar school geweest, waardoor ze zeer beperkte kennis en concentratieproblemen hebben." "De groep is ook heel divers: ze zijn van verschillende leeftijden, hebben verschillende niveaus en spreken verschillende talen."

Aangezien gezinnen maximaal drie weken op hun plaats kunnen blijven, is duurzame vooruitgang buitengewoon moeilijk. Daarom is flexibiliteit nodig. "We moeten ons aan de verschillende profielen van de kinderen aanpassen en ervoor zorgen dat de lessen voldoende variaties en leuke spelletjes bevatten om hun aandacht vast te houden", zei ze. De lessen worden niet volgens een vast schema gegeven, maar worden geïmproviseerd georganiseerd. "De meeste ouders zijn blij dat hun kinderen kansen krijgen die ze zelf nooit hebben gekregen", legt Van Kamp uit. "Het is ook voordelig dat kinderen hun ouders kunnen helpen de tekens en letters te begrijpen."

De onderwijsautoriteiten in Gent proberen dit idee naar andere plaatsen in Vlaanderen te verspreiden waar reizende gezinnen zijn. Gezinnen verhuizen vaak van de ene plaats in Vlaanderen naar de andere en als er overal gelijkaardige projecten zijn, zouden leerkrachten voor langdurige educatie kunnen zorgen.

Roma-families, die meestal in Gent verblijven, behoren tot drie verschillende gemeenschappen: "Roma" uit West-Europa, Franse "voyageurs" en Ierse "reizigers".

Roma uit Bulgarije, Roemenië en Slowakije vestigen zich bijvoorbeeld vaak op één plek. Sinds het einde van de jaren negentig zijn grote groepen van deze gemeenschappen naar Vlaanderen geëmigreerd op zoek naar een beter leven. Deze trend werd nog sterker toen Bulgarije, Roemenië en Slowakije medio 2000 tot de Europese Unie toetraden.

Een onderzoeksproject van de Universiteit Gent van 2013 toont aan dat kinderen uit deze migrantengemeenschappen, vooral die uit Slowakije, moeilijk kunnen integreren in het reguliere onderwijssysteem. Ze vallen vaak in het systeem van het speciaal onderwijs voor leerlingen met een handicap.

In het kader van zijn onderzoek ontdekte Elias Hemelsoet, adviseur onderwijsbeleid, dat 19% van de Slowaakse kinderen in het basisonderwijssysteem van Gent naar het speciaal

onderwijs gaat, vergeleken met 7% van de Vlaamse kinderen. In het Gentse secundair onderwijs is het verschil nog groter - 33% van de leerlingen uit Slowakije tegenover 5% van de Vlamingen.

"Veel Roma-kinderen hebben in hun land van herkomst niet het nodige onderwijs genoten en het gewone schoolstelsel in Vlaanderen is niet aangepast aan hun behoeften", legt Hemelsoet uit, die nu als beleidsadviseur werkt voor het scholennetwerk GO! van de Vlaamse Gemeenschap. Aangezien Roma in Slowakije vaak het slachtoffer van ernstige discriminatie zijn, staan ouders vaak wantrouwend tegenover het maatschappelijk middenveld als geheel en hebben ze de neiging hun kinderen niet aan te moedigen om naar school te gaan.

Ondertussen onderzoekt de stad Gent nieuwe benaderingen om Roma-kinderen in het reguliere schoolstelsel te integreren. De stad steunde een project waarin deskundigen als intermediair tussen scholen en Roma-gezinnen optreden. "Ze proberen het vertrouwen van Roma-gezinnen in het schoolstelsel te vergroten en helpen het schoolpersoneel om met leerlingen en ouders samen te werken", legt Hemelsoet uit.

Deskundigen stellen ook voor om gerichte opvangklassen te organiseren om tieners zonder vooropleiding, zoals veel Roma-jongeren, op het reguliere onderwijs voor te bereiden. De algemene opvangklassen voor nieuwkomers in Vlaanderen strijden voor de integratie van deze jongeren.

Roma- en reizende bevolkingsgroepen die in België wonen, hebben de grootste levensduurkloof in vergelijking met de algemene bevolking van vijf EU-landen

Een onderzoek uit 2020 van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) toonde aan dat de levensduur van zowel Roma als reizende mannen en vrouwen in België met maar liefst 14 jaar kromp in vergelijking met die van de algemene bevolking van het land.

Het onderzoek ondervroeg meer dan 4 000 mensen ouder dan 16 jaar in België, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Ierland en Zweden die zichzelf als Roma of reizigers identificeerden, naar hun ervaring met discriminatie op gebieden variërend

van onderwijs en arbeidsmarkt tot toegang tot gezondheidszorg en fatsoenlijke huisvesting.

In België heeft het bureau interviews gehouden met in totaal 606 respondenten in Brussel en Vlaanderen die zichzelf identificeerden als Roma of mensen die in caravans wonen - "twee heel verschillende groepen" die ook in Nederland aanwezig zijn.

Over het algemeen bleek uit het onderzoek dat de gemiddelde levensduur van Roma- en reizigersgemeenschappen in de zes onderzochte landen "veel lager" was dan die van de algemene bevolking, gemiddeld 9,8 jaar voor vrouwen en 10,2 jaar voor mannen.

Uit het onderzoek bleek dat over het algemeen bijna de helft (44%) van de respondenten in het jaar voorafgaand aan het onderzoek door haat gemotiveerde intimidatie had ervaren en dat 7% fysiek was aangevallen "omdat ze Roma en reizigers waren".

Het schoolonderwijs van Roma-kinderen in België kent nog steeds valkuilen. Een van de belangrijkste obstakels voor een beter schoolbezoek is de diepe armoede waarin veel Roma-gezinnen leven, die soms dakloos zijn. Wat reizigers betreft, lijkt de belangrijkste reden voor het lage schoolbezoek te zijn dat er momenteel geen schoolsysteem bestaat dat aan een mobiele levensstijl aangepast is.

De monitoring van het maatschappelijk middenveld van de Roma beveelt onder meer aan dat België het creëren van sites voor reizigers verplicht stelt; bevordering van de tewerkstelling van bemiddelaars voor Roma en reizigers, met name op het gebied van onderwijs en gezondheid; handhaving van de antidiscriminatiewetgeving op het gebied van werkgelegenheid; het ontwikkelen van huisvestingsalternatieven die geschikt zijn voor dakloze gezinnen; het invoeren van een moratorium op uitzettingen van reizigers tijdens de winter; verlichting en ondersteuning van de Roma-gemeenschap met betrekking tot haar toegang tot onderwijs en gezondheidszorg.

In kaart brengen van de Roma-gemeenschappen in België en het percentage Roma dat naar school gaat

Veel Roma wonen in België en dit rapport pretendeert niet nauwkeurige gegevens te verstrekken over hun locatie en aantal. Informatie over de toegenomen concentratie van Roma in bepaalde gebieden werd door Roma-activisten verstrekt die verschillende Roma en reizende gemeenschappen vertegenwoordigen, evenals door informatie die tijdens bezoeken van ERIO-vertegenwoordigers werd verzameld.

- Vertegenwoordigers van de meeste van de bovengenoemde Midden- en Oost-Europese landen wonen **in Brussel**, maar de Roma uit Bulgarije en Roemenië overheersen. Ze zijn voornamelijk geconcentreerd in:
  - **Anderlecht** - Roemenen, Bulgaren, Macedoniërs
  - **Schaarbeek** - Bulgaren, Roemenen
  - **Sint Joost** - Roemenen, Bulgaren
  - **Laken** - Bulgaren
  - **Vilvoorde** - Macedoniërs, Bulgaren en Roemenen

Wallonië

- **Charleroi** - Macedoniërs, Kosovaren, Roemenen
- **Namur** - reizigers, Roemenen, Bulgaren, Kosovaren, Macedoniërs
- **Luik** - reizigers, Roemenen, Bulgaren
- **Verviers** - reizigers, Kosovaren
- **Antwerpen** - Roemenen, Bulgaren, Macedoniërs
- **Sint-Niklaas** - Kosovaren, Macedoniërs
- **Aalst** - reizigers
- **Gent** - Bulgaren, Roemenen, Slowaken
- **Oostende** - reizigers, Serviërs, Macedoniërs

In Brussel gaan Roma voornamelijk naar de volgende scholen:

Anderlecht - Molenbeek:

Franstalige:

- IND - basisschool
- Leonardo da Vinchi - basisschool
- Marius Renard – secondaire school
- IND - secondaire school
- Leonardo da Vinchi - secondaire school
- P8-M5 -Les Tourterelles
- Ecole St. Pierre
- Ecole St. Marie
- Notre Dame Instituut
- Ecole St, Francois- Xavier
- M6 Les Petits Goujons
- Ecole 7
- Serge de Crenz - beroepsopleiding na 17 jaar

Vlaamstalige:

- GBS Kameleon - basisschool
- GBS Dertien - basisschool
- St Guido Institute - secondaire school
- Group Intro - beroepsopleiding na 15 jaar

Schaarbeek:

Franstalige:

- Ecole 1- basisschool
- Ecole 8 - basisschool
- Guy Cudell - secondaire school
- Emile Max - secondaire school

- St. Marie - secundaire school

Vlaamstalige:

- St. Lucas - basisschool
- Annessens- secundaire school

Uitdagingen waarmee Roma-kinderen op school worden geconfronteerd

- Ze spreken de officiële taal niet - Roma-kinderen die uit het buitenland zijn aangekomen, hebben vaak moeite om het schoolprogramma te volgen vanwege een gebrek aan kennis van de officiële taal. Ouders zijn ook hulpeloos omdat ze de taal ook niet spreken.
- Nieuwe culturele omgeving - Roma-kinderen op jonge leeftijd (beginners) kennen en hebben alleen in de culturele omgeving van Roma gewoond, ze kennen niet eens de culturele omgeving van de meerderheid in hun geboorteland. Door ze in een nieuwe omgeving te plaatsen zonder een goede overgang naar de nieuwe schoolomgeving, gaan ze niet weg met een gevoel van onzekerheid, angst en verwarring.
- Schoolprogramma's sluiten niet aan bij de culturele eigenaardigheden en zijn moeilijk aan te passen aan de behoeften van de kinderen
- Afwezige kinderen - vaak zijn Roma-kinderen afwezig van school. Omdat ze in gezinnen met een laag inkomen en onder ongewone omstandigheden leven, lijden ze vaak aan verschillende ziekten. Naast hun slechte gezondheid is de lage sociaaleconomische status ook een reden waarom ouders niet in staat zijn om hun kinderen kleding, schoenen en schoolbenodigdheden te bezorgen. Ouders laten hen niet naar school gaan omdat ze iemand nodig hebben om voor de jongere kinderen te zorgen.
- Voortijdig schoolverlaten - vanwege slechte resultaten tijdens het schooljaar, gebrek aan motivatie door gebrek aan ouderlijke ondersteuning, lage

verwachtingen van leraren of een vijandige omgeving gaan Roma niet meer naar school.

- Leraren hebben geen adequate opleiding om met minderheidskinderen te werken.

BESTE PRAKTIJKEN

- In de Franse Gemeenschap is het Decreet betreffende de maatregelen ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie van toepassing op het onderwijs (lager, secundair, hoger onderwijs, bijscholing enz.). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft via zijn 19 gemeenten gewestelijke integratieprogramma's voor scholen opgezet. Het is de bedoeling dat scholen en lokale verenigingen schoolondersteuning bieden aan jongeren met problemen. Op het niveau van de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) zijn verschillende maatregelen genomen, waaronder het project "Burgerlijke school", preventieve en herstelpraktijken, samenwerking met het maatschappelijk middenveld over de aanpak van leerlingenbegeleiding, het project voor beroepsintegratie, het schoolintegratieprogramma voor nieuwkomers leerlingen (DASPA) en de interne schoolintegratieregeling (DIAS).
- In de Brusselse regio is er waar mogelijk een gelijke verdeling van kinderen van dezelfde nationaliteit in verschillende klassen om segregatie te vermijden.
- In een school in de stad Gent werden Roma-kinderen uit Bulgarije, Roemenië en Slowakije in een van de klassen gesegregeerd. Ze werden samengebracht in een klas als kinderen met behoeften om hen te helpen vooruitgang te boeken in de schoolprogramma's met een plan om gescheiden te worden wanneer ze het niveau van hun niet-Roma leeftijdsgenoten bereiken.
- Invoering van schoolbemiddelaars in scholen met een overwegend allochtone bevolking. Schoolbemiddelaars zorgen voor de communicatie tussen de leerkrachten, de ouders en het kind. Ze helpen kinderen vaak met de taal die het kind spreekt en helpen bij het voorbereiden van huiswerk. Zij informeren de leerkracht over de problemen in het gezin en voorzien de ouders van de taken en verzoeken die de leerkracht aan de ouders heeft gericht. Scholen in Anderlecht,

Molenbeek, Schaarbeek, Laken en Sint-Joost schakelen de hulp in van schoolbemiddelaars.

EU-EVALUATIEVERSLAG OVER DE UITVOERING VAN DE NATIONALE STRATEGIEËN VOOR DE INTEGRATIE VAN ROMA

Verwijzing naar het voorbeeld van België

- Strijd tegen het voortijdig schoolverlaten
- Eliminatie van de schoolsegregatie
- Bevordering van de ouderbetrokkenheid

Algemene bevindingen van de Europese Commissie betreffende alle lidstaten over gelijke toegang van Roma tot onderwijs

De lidstaten kiezen het vaakst voor maatregelen om de onderwijsresultaten te verbeteren: bestrijding van schooluitval; bevordering van de overgang naar - en afronding van - secundair en hoger onderwijs; of het bieden van ondersteuning om onderwijslacunes of materiële ongelijkheid te compenseren. Samen vormen dit soort maatregelen 36% van alle maatregelen op het gebied van onderwijs. Andere belangrijke groepen maatregelen zijn gericht op: de overgang van onderwijs naar werk door ondersteuning van beroepsonderwijs; loopbaanontwikkeling en levenslang leren; en de ontwikkeling van de capaciteit van de specialisten (9-11%). Minder gebruikelijke maatregelen zijn gericht op interventies voor geïntegreerde inclusie en introductie van Roma-geschiedenis en -cultuur in de leerplannen (6-6%).

Prestaties en uitdagingen

De meest door NRCP genoemde prestatie op het gebied van onderwijs is de bemiddeling 9. Andere prestaties zijn onder meer: capaciteitsontwikkeling van kleuterscholen 10; betere steun voor de bestrijding van en toezicht op voortijdig schoolverlaten 11; en de opname van onderwerpen die verband houden met de inclusie van Roma en non-discriminatie gerelateerde onderwerpen in de lerarenopleiding of nationale leerplannen 12.

De belangrijkste uitdagingen die NRCP naar voren brengt zijn: schoolbezoek, afwezigheid, voortijdig schoolverlaten, de overgang van het basis- naar het secundair onderwijs en het afronden van het secundair onderwijs 13. Andere uitdagingen zijn onder meer: strijd tegen de segregatie 14; terbeschikkingstelling en ontwikkeling van menselijke

capaciteiten 15; samenwerking tussen belanghebbenden 16; bevordering van het onderwijs en de opvang voor jonge kinderen 17; volwasseneneducatie en tweedekansonderwijs 18 en beschikbaarheid van gegevens 19.

Verbetering van het beleid

Onderwijs is het gebied met het hoogste aantal interventies en evaluaties. Het is daarom ook het gebied met een relatief groter aantal veelbelovende benaderingen en beleidslessen die verschillende landen gemeen hebben. Enkele belangrijke beleidslessen op dit gebied zijn: het belang van de vroegtijdige interventie en preventie; de noodzaak om voor de participatie en empowerment van Roma-ouders te zorgen (als een sleutelement bij het ondersteunen van kinderen in elke onderwijsfase); de rol van de buitenschoolse activiteiten bij het versterken van de identiteit en sociale netwerken van Roma-kinderen; het belang van de voortdurende alomvattende steunmaatregelen (mentorschap in combinatie met studiebeurs en opheffing van andere kostenbarrières) om de overgang tussen de onderwijsniveaus en naar het werk te bevorderen. Hoewel de positieve acties de deelname van Roma aan het onderwijs hebben helpen verbeteren, is het belangrijk om te voorkomen dat speciale plaatsen aan Roma worden toegewezen die in aanmerking zouden zijn gekomen voor reguliere toelating.

Vooraf in lidstaten met een hoog percentage Roma-leerlingen is een systematische, alomvattende en langetermijnaanpak nodig om segregatie in scholen en klaslokalen te bestrijden, wat een dringend probleem blijft dat het succes van andere inclusie maatregelen ondermijnt. De belangrijkste onderdelen van deze aanpak zijn: vroege en gratis toegang bieden tot kwaliteitsvol inclusief onderwijs en opvang voor jonge kinderen in een geïntegreerde omgeving (zowel om Roma-kinderen voor te bereiden als de vooroordelen tussen Roma- en niet-Roma-kinderen en ouders te overwinnen om latere segregatie te voorkomen); het begeleiden van Roma-ouders bij het kiezen van een school; geleidelijke sluiting van gesegregeerde scholen door onderwijsautoriteiten; en de verdeling van Roma-kinderen in verschillende scholen (door de reorganisatie van de schooldistricten). Deze actieve desegregatiemaatregelen moeten vergezeld gaan van aanvullende financiële en professionele steun om de sociale en academische integratie van Roma-kinderen in reguliere scholen te bevorderen, zoals dekking van

vervoerskosten, schoolbenodigheden, voedsel, buitenschoolse activiteiten, aanvullende activiteiten; opleiding van het personeel en de leerkrachten van kleuterscholen in nieuwe lesmethoden in geïntegreerde scholen (inclusief het overwinnen van stereotypen); het vergemakkelijken van de communicatie tussen ouders en scholen; het informeren van de ouders over de voordelen van geïntegreerd onderwijs; leerlingbegeleiding, naschoolse ondersteuning voor Roma-kinderen, aanstelling van lerarenassistenten; maatregelen om het grote publiek via campagnes en media bewust te maken van het belang van inclusie in het onderwijs en intercultureel onderwijs voor de betrekkingen met de gemeenschap (20).

Veelbelovende benaderingen:	Prioriteiten die moeten worden aangepakt:
<ul style="list-style-type: none"> • BG, CZ, DK, EL, FI, FR, HR, HU, LT, PL, SK: Invoering of uitbreiding van verplicht (gratis) voorschools onderwijs, door ESIF gefinancierde kleuterschoolontwikkeling, opleiding van kleuterleidsters • CY, EL, ES, IE, IT, HR, HU, LT, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI: Programma's gericht op het voorkomen van schooluitval van Roma (meisjes) door naschoolse ondersteuning, leerlingbegeleiding, beurzen, mentorschap, bemiddeling, assistenten, tweedekansonderwijs, lerarenopleiding, gezinsondersteuning • AT, CY, FI, HU, IE, IT, PT, RO: Introductie van de Roma-geschiedenis (inclusief de Holocaust) en/of de cultuur in de nationale leerplannen • IE, HR, RO: Verdeling van plaatsen voor Roma in het secundair en hoger onderwijs • LT: Netwerk van scholen die worden bezocht door Roma-kinderen die opleiding krijgen in capaciteitsopbouw en competentieontwikkeling • SE: Lerarenopleiding (Universiteit van Södertörn) en secundair volwassenenonderwijs in het Romani 	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteuning voor thuisopvoeding en voor- en voerschoolse educatie als onderdeel van uitgebreide programma's voor vroegtijdige interventie en preventie • Invoering of verdere uitbreiding van kwalitatieve, inclusieve, gratis en verplichte voerschoolse opleiding en opheffing van financiële en niet-financiële belemmeringen voor toegang • Bevorderen van de kwaliteit, inclusie en resultaten in het onderwijs door middel van stimulansen (financiering en hervorming van de lerarenopleiding), het aantrekken van de beste leraren in achtergestelde scholen/regio's • Systematische monitoring en bestrijding van segregatie in scholen en klassen met uitgebreide, voorbereidende en begeleidende maatregelen op lange termijn ter ondersteuning van Roma-gezinnen • Het opbouwen van publieke steun en samenwerking van alle belanghebbenden als aanvulling op de krachtige actieve maatregelen om segregatie uit te bannen

	<ul style="list-style-type: none"> • Het combineren van beurzen, mentorschap en buitenschoolse activiteiten om voortijdig schoolverlaten te voorkomen en de overgang naar de volgende onderwijsfase aan te moedigen • Aandacht voor Roma-meisjes, hun ouders en leerkrachten om genderstereotypen te bestrijden en voortijdig schoolverlaten te verminderen • Ondersteuning van de overgang naar - en afronding van - de secundaire school en vervolgonderwijs, onder meer door middel van beroepsbegeleiding voor Roma-leerlingen en hun gezinnen
--	---